

ELTE-ÁJK

Doktori értekezés

Az ellenforradalom antropológiája

Az ember és a politikai hatalom viszonyrendszerei Joseph de Maistre ellenforradalmi
eszméiségében

Pető Balázs Lajos

Budapest — 2026

Problémafelvetés

- Joseph de Maistre recepciója csekély a magyar eszmetörténetben.
- Joseph de Maistre kevésbé ismert intellektuális oldalainak alapvetően csekély recepciója bizonyos kérdéskörök kapcsán.
- A konzervatív eszmetörténet gyakran küzd narratívaalkotási nehézségekkel.
- Fogalmi és terminológiai problémák: mi az az „ellenforradalom”?
- Eseménytörténeti problémák: „ellenforradalom”, mint gyakorlati jelenség.

Kutatási kérdések

KK1: Joseph de Maistre ellenforradalmi eszmeiségének gyökereit politikai – antropológiai értelemben hol kell keresnünk, honnét nyerte elsődleges inspirációit? Ennek kapcsán nem pusztán egyéni élményeket, hanem befolyásos személyeket is kereshetünk.

KK2: A Joseph de Maistre által vallott politikai – antropológiai viszonyrendszere hol csúcsosodik ki az életművében és hol válik programadóvá?

KK3: Mely történelmi esettanulmányok szolgálhatnak alapvető mintaként annak megértéséhez, hogy mit értünk „ellentétes forradalom” és „a forradalom ellentéte” között? Hogyan reflektálnak vissza Maistre politikai – antropológiai ideáira?

A disszertáció fő tézisei

- Az „ellenforradalom” fogalmának újraértelmezése.**
- A disszertáció képes lehet Maistre eszmeisége nyomán egy revíziós igényvel megalkotott módszertani keretet felállítani.**
- Maistre műveinek és recepciójának tükrében rekonstruálható egy sajátos történeti-politikai antropológia.**
- Maistre nem kirekesztett szerző, minthogy nagyon is részese volt a felvilágosodás szimbolikus értelemben vett vérkeringésének.**

A kutatás módszertana

- Kvalitatív kutatási stratégiára építkeznek, interdiszciplináris jellegű, az eszmetörténet internalista hagyományához kötődik.
- Kritikai szakirodalom-feldolgozás (Literature review) és historiográfiai elemzés.
- History of Ideas (Arthur O. Lovejoy nyomán).
- Neo-lovejoyiánus megközelítés (long durée).
- Fogalomtörténet (Begriffsgeschichte / conceptual history).
- Mentalitástörténet és történelmi antropológia (francia Annales-iskola).
- Negative case analysis (negatív esettanulmányok elemzése).

A disszertáció szerkezete, felépítése

II. Fejezet (*A közismert „ismeretlen”*)

- A rendelkezésre álló tudományos diskurzus és recepciótörténet feltérképezése.**
- Elengedhetetlen a róla született széttartó narratívák megértéséhez az utókor viszonyulási pontjainak bemutatása.**
- „Literature review”.**

A disszertáció szerkezete, felépítése

III. Fejezet („*A genfi polgár és a savoyai gróf*”)

- Rousseau-t a jakobinusok a forradalom szakrális hősévé emelték.**
- Maistre úgy vélte, hogy a köztársaság legitimitációjának aláásása Rousseau tanainak cáfolásával kezdődhet el.**
- A népszuverenitás elvéből diktatórikus hatalmat vezet le Maistre.**
- A thermidori fordulatot követően a kritika nem hagy alább.**
- Maistre szerint a monarchia a legalkalmasabb államforma, ennek gyökerei a szoláris hagyományban megtalálhatóak.**
- A „három Rousseau” koncepciója.**

A disszertáció szerkezete, felépítése

IV. Fejezet (*Sikeres forradalom, sikertelen ellenforradalom?*)

- A forradalom és ellenforradalom fogalmak aszimmetrikus megítéléssel bírnak.**
- A forradalom a legösztönösebb emberi igényekre építve mindig sikeresebb szervezőerővel bír.**
- Az „ellenforradalom” nem csupán reakciós viselkedés, hanem élő, konzervatív szellemi bázis.**
- A politikai erőszak és brutalitás megkívánja a mélyebb, antropológiai értelmezést.**

A disszertáció szerkezete, felépítése

V. Fejezet (Joseph de Maistre és a politikai antropológia gyökerei)

- **A politikai antropológia jellemzői megjelennek Maistre egy marginálisabb és egy ismertebb művében.**
- **Maistre rámutat az antropológiai optimizmus téves, illetve kontraproduktív szegmenseire. Azonosítja a korai szcientizmust.**
- **Az áldozathozatalt azonosítja, mint a társadalom alapszövetében rejlő legtisztább aktust. Jézus Krisztus kereszthalálára futtatja ki az elmélkedést.**

A disszertáció szerkezete, felépítése

VI. Fejezet (*Az első esettanulmány: A Habsburg Birodalom és Sándor Lipót főherceg politikája*)

- **Sándor Lipót szerint a felvilágosodás a társadalom minden rétegét megmérgezi, és ezáltal magát a társadalmi kohéziót is megszünteti.**
- **A nádor szilárd meggyőződése volt, hogy a felvilágosodás a vallás deszakralizálásával operál, ami lavinaszerű pusztítást indít el.**
- **Sándor Lipót az egész magyar társadalmat dekadensnek és lázadónak látta a Martinovics-ügy nyomán.**
- **A nádor radikális, nyíltan elnyomó (obskuráns) módszereket javasolt a felvilágosodás és a forradalom terjedése ellen → „ellentétes forradalom”**

A disszertáció szerkezete, felépítése

VI. Fejezet (*A második esettanulmány: Az 1799-es nápolyi Bourbon-párti felkelés*)

- **A fejezet központi problémája annak tisztázása, hogy a „forradalom” és „ellenforradalom” fogalmi aszimmetriája egyáltalán alkalmazható-e az 1799-es nápolyi eseményekre.**
- **Az események és a fegyveres résztvevők utólagos megítélése vegyes, napjainkig megosztja az olasz történetírást.**
- **Az eszmetörténeti keretek helyett az események a mentalitástörténet felől érthetőek meg inkább.**

Tanulságok, tézisek, távlatok

Főbb megállapítások, hozzájárulások és további kutatási irányok

- Szükséges újraértelmeznünk az „ellenforradalom” fogalmi kereteit.
- Az „ellen-felvilágosodás”, mint fogalom lebontása, újraértelmezése.
- Új kutatási irányokat nyithatunk a teológia és az antropológia együttműködtetésével.
- A mentalitástörténet és a politikai teológia szintézisének tanulmányozása felé újabb kutatási utak nyithatók meg.

Köszönöm a figyelmet!